

DIT ZIJN HUN NAMEN

Door Maud Beucker Andreae
Fotografie: Mark Prins

In september wordt het Holocaust Namenmonument onthuld. Drie mensen vertellen waarom zij namen op het monument adopteren. 'Je kunt ook houden van mensen die je nooit hebt gekend.'

Mieke Meijer-de Jong (61) adopteert de naam van Loesje Pinto. Het Joodse meisje zat tijdens de oorlog ondergedoken bij haar grootouders in West-Friesland, maar werd verraden. Via Westerbork is Loesje afgevoerd naar Auschwitz, waar zij op 5-jarige leeftijd werd vergast.

In de zomer van 1942 stond er een studente uit Amsterdam bij mijn grootouders, Jaap en Wijnje de Vries, voor de deur. Of zij het meisje Louise Pinto, roepnaam Loesje, in veiligheid wilden brengen door haar op te nemen in het gezin. Haar Joodse ouders woonden in Amsterdam, waar haar vader onderwijzer was. Mijn grootouders twijfelden geen moment.

Tijdens de oorlog had het gezin De Vries het relatief goed. Ze hadden voldoende te eten en genoeg stookhout. Hun leven was, ondanks de beperkte vrijheden, enigszins normaal. Loesje, even oud als mijn moeder, Liesbet, werd onderdeel van hun gezin, dat verder nog bestond uit broertje Henk. Ze deden tegenover de omgeving alsof Loesje een nichtje uit Amsterdam was, dat bij hen was komen wonen om aan te sterken. Mijn moeder en oom waren nog te jong om te begrijpen wat er aan de hand was; zij waren zich niet bewust van het risico dat hun ouders

namen. De bruinharige Loesje viel misschien wel op, maar niet heel erg. Mijn grootvader en oom Henk waren erg blond; mijn moeder en haar moeder hadden donker haar. Maar aan Loesjes gezichtje kon je wel zien dat ze uit ander hout gesneden was.

Mijn grootvader was een markante man, die zijn eigen weg volgde. Hij kwam uit een boeren- nest, werd geacht ook deze kant op te gaan, maar ging architectuur studeren en begon een aannemersbedrijf. Hij was avontuurlijk en een pionier; hij kuste zelf ski's in elkaar om met het gezin op wintersport te gaan. Bijzonder in die tijd. Zijn eigenzinnigheid zal zeker tot deze daad van verzet hebben geleid, het in huis nemen van Loesje, ondanks het gevaar voor het eigen gezin. Loesje draaide mee als volwaardig familielid, speelde met Henk en Liesbet, en

Een tante van Mieke Meijer-de Jong is vernoemd naar Loesje Pinto.

Loesje Pinto (l.) met Liesbet, de moeder van Mieke Meijer-de Jong.

sliep samen met mijn moeder in een bed. Maar na ongeveer anderhalf jaar is Loesje verraden. Mijn grootvader, Jaap, werd opgepakt door de politie, in opdracht van de Duitsers. Op het moment dat mijn grootmoeder, Wijnje, hem opzocht in de gevangenis, is Loesje uit huis gehaald, mijn overgrootmoeder was thuis bij de kinderen. Waarschijnlijk is het door de Duitsers ontvoerd om zo min mogelijk weerstand te ontmoeten. Naar verluidt hebben mijn overgrootmoeder, de huishoudster en de overburen in paniek en woede geprobeerd de politie tegen te houden, maar het mocht niet baten.'

Wantrouwende man

'Het heeft jaren geduurd voor mijn grootouders te weten kwamen wat er met Loesje was gebeurd. Uiteindelijk werd duidelijk dat ze via Kamp Westerbork naar Auschwitz

is afgevoerd. Op 11 februari 1944 is ze daar vergast. Ze was vijf jaar. Haar ouders, zo bleek later, waren al eerder omgekomen; in 1943 zijn zij vermoord in Sobibor.'

'Het is nooit duidelijk geworden wie Loesje verraden heeft. Mijn grootvader heeft vanwege zijn goede daad, een misdaad in de ogen van de Duitsers, een jaar in Kamp Vught gezeten. Op de verjaardag van Hitler, in april 1944, is hij vrijgelaten. Hij overleefde het kamp mede doordat hij goed kon timmeren, bijvoorbeeld de latrines. Zo was hij van nut en had hij de bewakers op zijn hand. Sterk vermagder kwam hij thuis.'

'Over zijn jaar gevangenschap heeft hij gedurende de rest van zijn leven weinig gesproken. Een erfenis van die tijd: hij droeg altijd een lepel bij zich. En tijdens het eten was een standaardzin: "Goed eten jongens, je weet maar nooit wanneer je weer krijgt." Ik heb mijn grootvader gekend als een aardige, maar wantrouwende man. Het kan goed zijn dat het ver-

→ Lees verder op pagina 52

'Nooit is duidelijk geworden wie Loesje verraden heeft'

raad, waarschijnlijk door iemand van dichtbij, een klant of buur, hiermee te maken heeft.'

'Loesje blijft ook na haar dood opgenomen in onze familie. Na de oorlog kregen mijn grootouders nog een dochter, Loes, naar haar vernoemd. Loesjes verhaal is ook in de generaties eraf veel besproken. Ook is haar naam bijgezet bij het graf van mijn grootouders. In

2002 kregen mijn grootouders, mijn grootmoeder postuum, de Yad Vashem-onderscheiding toegekend. Een enorme eer en een zeer bijzondere gebeurtenis. Ik was bij de uitreiking, in 2003. Toen ik in de krant over het Holocaust Namenmonument las, wist ik meteen wat me te doen stond: Loesje Pinto eren, door haar naam te adopteren.'

Freek Duveen (66) adopteert de namen van zijn grootouders, Johanna Duveen-Wagenaar en Freerik Duveen. Beiden zijn op 63-jarige leeftijd omgebracht in concentratiekamp Bergen-Belsen.

Mijn Joodse grootouders, de vader en moeder van mijn vader, woonden voor en tijdens de oorlog op de Minervalaan in Amsterdam. Een straat in een goede buurt, maar tijdens de oorlog was daar als Joods echtpaar nogal zichtbaar. Ze zijn alsnog relatief laat opgepakt. In 1943 zijn ze waarschijnlijk gedwongen in het Judenviertel II te wonen, de wijk waar de nazi's Joden bijeenbrachten. Uiteindelijk zijn ze naar het concentratiekamp Bergen-Belsen gedeporteerd.'

'Halverwege de jaren dertig verhuisden mijn grootouders naar Nederlands-Indië terug naar Nederland. Op Java onderhield mijn grootvader een handelsmaatschappij, die handel dreef tussen Azië en Europa. Maar het werd hun daar te onveilig, gezien de Japanse bedreiging, dus ze keerden terug naar Nederland. Achteraf gezien natuurlijk wrang, het gevaar in Amsterdam bleek minstens zo groot. Ik weet niet goed hoe zij zich voelden aan het begin van de oorlog. Waren ze erg bang? Of dachten en hoopten ze dat het zo'n vaart niet zou lopen?'

Freek Duveens leven is, door de trauma's van zijn ouders, getekend door de oorlog.

Johanna Duveen bij het eerste huwelijk van Freek Duveens vader, in 1942.

'De band tussen mijn vader en zijn vader was enigszins stroef. Mijn grootvader was een strenge man, voor wie het niet gauw goed genoeg was. Daarentegen was mijn vader dol op zijn moeder, een lieve vrouw. Mijn vader had nauwe banden met het verzet en deed af en toe klussen. Toen het hem als Joodse man te heet onder de voeten werd, vluchtte hij met valse identiteitspapieren naar Zwitserland. Maar het ging fout. In Noord-Frankrijk is hij opgepakt. Zijn toenmalige vrouw zat in een andere coupé – ze reisden bewust apart – en werd niet ontdekt; na de oorlog zijn ze gescheiden. In het verhoor van de Gestapo werd het mijn vader duidelijk dat in Nederland een groep vrienden, onder wie een vriendin, was verraden.'

Barre vlucht poging

'Het maakte hem vastberaden terug te keren om haar te helpen. Hij wist een bewaker zijn revolveur te ontfutselen en daarmee heeft hij hem en een andere politiemann neergeslagen. Daerby en ik zijn met een afscht huwelijk verleden leefden, deed hun huwelijk geen goed. Hun relatie was moeizaam. Mijn vaders defensiemechanisme tegen zijn verdriet was trots en eigendunk. Hij sprak niet graag over de oorlogsjaren. Hij had er wel veel boeken over. Mijn moeder was vooral een bange vrouw. Een van de redenen waarom we als gezin op een gegeven moment niet meer met vakantie gingen. Ze vond het te eng, te onvoorspelbaar.'

'De gevolgen van de oorlog hebben ook mijn leven getekend. In therapie heb ik geprobeerd

Mijn ouders leerden elkaar pas na de oorlog kennen, ieder met hun eigen trauma. Mijn moeder hielp, voordat ze werd verraden en opgepakt, met het verstrekken van voedselbonnen aan Joodse vrienden die ondergedoken waren. Ze deed dit zonder Jodenster te dragen, op zich al een vergrijp. Zij is uiteindelijk opgepakt en via Westerbork afgevoerd naar Theresienstadt. Ze overleefde, naar verluidt doordat ze zich bekommerde om de ouders van het kamp. Dat mijn ouders allebei met een afscht huwelijk verleden leefden, deed hun huwelijk geen goed. Hun relatie was moeizaam. Mijn vaders defensiemechanisme tegen zijn verdriet was trots en eigendunk. Hij sprak niet graag over de oorlogsjaren. Hij had er wel veel boeken over. Mijn moeder was vooral een bange vrouw. Een van de redenen waarom we als gezin op een gegeven moment niet meer met vakantie gingen. Ze vond het te eng, te onvoorspelbaar.'

'Mijn vader heeft na de oorlog geprobeerd bij het Rode Kruis de overlijdensverklaringen van zijn ouders te verkrijgen. Dit was een stroperig, bijna kafkaïaanse proces. Uiteindelijk is het gelukt. De precieze oorzaak van de dood van mijn grootouders is niet goed gedocumenteerd. De een zou aan ziekte en uitputting zijn overleden, de ander is vermoord. Maar natuurlijk zijn ze allebei vermoord. Mijn grootmoeder overleed op 18 oktober 1944, mijn grootvader nog twee weken voor de bevrijding van Bergen-Belsen, op 2 april 1945. Beiden waren 63. Ik vind het verdrietig dat ik hen niet heb meegemaakt. En belangrijk hun levens te eren, door hun namen te adopteren. Ik ben erachter gekomen dat je kunt houden van mensen die je nooit hebt gekend.'

'Dat mijn ouders allebei met een afschuwelijk verleden leefden, deed hun huwelijk geen goed'

Mien Sjouwerman-Swagerman (89) adopteert de namen van haar voormalige buurmeisjes en beste vriendinnetjes Chelly Kettellapper en haar zus, Jetje. Ze was er getuige van hoe zij samen met hun moeder werden opgepakt en afgevoerd. Chelly en Jetje zijn in 1943 omgekomen in Sobibor.

Bij de bevrijding van Nederland vertelden mijn ouders mij dat mijn vriendinnetje Chelly nooit meer terug zou keren. Wat ik in de jaren ervoor dacht, kan ik me niet meer goed herinneren, ik was nog zo jong. Ik denk dat ik gewoon erg hoopte dat ik haar gezond en wel zou terugzien. Pas jaren na de oorlog zijn we erachter gekomen wat er precies met de familie Kettellapper is gebeurd.'

'Chelly was een vrolijk, levenslustig meisje. Ze was niet alleen mijn bovenbuurmeisje – wij woonden op de begane grond, zij een verdieping erboven –, maar ze was ook mijn beste vriendinnetje. We zaten niet bij elkaar in de klas, zij ging naar de Joodse school, maar we kwamen veel bij elkaar over de vloer en speelden vaak buiten, met de andere buurtkinderen. We woonden in de Swammerdamstraat aan de rand van Amsterdam-Oost, een fijne wijk met een dorps karakter, waar behalve misschien een familieвете of burendier hier en daar, weinig gebeurde. Het was een gezin met een Joodse vader, twee kinderen en een moeder die zich zorgen maakte om de kinderen. Maar Jetje was niet te vernemen. Ook het argument dat ze met haar blonde krullen, en dus niet-Joodse uiterlijk, geloofwaardig bij ons gezin zou kunnen horen, kon haar niet overtuigen. Jetje ging naar boven en voegde zich bij haar familie. Wij bleven verslagen achter. Omdat het buiten aardedonker was, konden we niet zien hoe het gezin werd afgevoerd.'

'Mijn vader, zus en ik hebben na de razzia het huis bezocht, om te zien of er nog wat te redden viel voor als de familie zou terugko-

vanwege het gemis, maar ook doordat de kostwinner van het gezin er niet meer was. Ik vermoed dat ze haar oude beroep, naaister, weer heeft opgepakt, om het gezin te onderhouden. Ik weet niet goed meer hoe ik het gemis van vader en zoon Kettellapper heb meegekregen of hoe Chelly dit destijds ervoer. Maar vreselijk was het.'

Verslagen

'Wel kan ik me nog goed een razzia in onze buurt herinneren. Ik sliep samen met mijn broers en zusjes in de kelder van ons huis, we hoorden de drommen mensen voorbijlopen, sommige in stilte, andere schreeuwend, kinderen huilend. Het geluid van die nacht zal ik nooit vergeten. De avond dat Chelly opgepakt werd, blijft me ook voor altijd bij. Haar zuster, Jetje, was bij ons thuis, op bezoek bij mijn zus, Jo. Er stonden plots veel overvalwagens voor de deur. We hoorden SD'ers op de voordeur bonzen en met veel kabaal naar boven lopen. We wisten meteen dat het goed fout zat. Jetje wilde meteen naar boven, naar haar moeder en zusje. Mijn ouders hebben wanhopig geprobeerd Jetje hiervan te weerhouden. "Blijf bij ons", smeeksterf ze in tranen, "hier ben je veilig, wij zullen voor je zorgen." Maar Jetje was niet te vernemen. Ook het argument dat ze met haar blonde krullen, en dus niet-Joodse uiterlijk, geloofwaardig bij ons gezin zou kunnen horen, kon haar niet overtuigen. Jetje ging naar boven en voegde zich bij haar familie. Wij bleven verslagen achter. Omdat het buiten aardedonker was, konden we niet zien hoe het gezin werd afgevoerd.'

'Mijn vader, zus en ik hebben na de razzia het huis bezocht, om te zien of er nog wat te redden viel voor als de familie zou terugko-

Het Holocaust Namenmonument aan de Weesperstraat in Amsterdam.

men. We troffen een ravage aan. Ik vond er een armbandje van Chelly, dat ik meenam, om het later terug te kunnen geven. Onnodig te zeggen dat dit nooit gebeurd is. In de dagen na de razzia is het huis van de familie, zoals dat van zoveel Joodse families, leeggeroofd.'

'Helaas heb ik geen tastbare herinneringen aan Chelly en Jetje, foto's hadden we niet of zijn niet bewaard gebleven. Ik vind het daarom extra bijzonder dat ik hen in elk geval kan vereeuwen door hun namen te adopteren. Jetje Kettellapper overleed in Sobibor, in oktober 1943, op 21-jarige leeftijd. Chelly Kettellapper overleed een aantal maanden eerder, op 9 april, dezelfde dag als haar moeder. Ze was tien jaar. □

Mien Sjouwerman-Swagerman heeft geen tastbare herinneringen aan Chelly en Jetje.

& HET NAMENMONUMENT

Op zondag 19 september wordt het Holocaust Namenmonument onthuld tijdens een besloten bijeenkomst in Amsterdam. Het is een ontwerp van de Poolse-Amerikaanse architect Daniel Libeskind, zoon van Holocaust-overlevenden. Op het monument staan de namen van ruim 102.000 Nederlandse Joden, Roma en Sinti die in de oorlog vermoord werden en nooit een graf kregen.

'Het armbandje van Chelly nam ik mee, om het na de oorlog terug te kunnen geven'